Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie

Wydział Informatyki

Projekt dyplomowy

Implementacja narzędzi lex i yacc z wykorzystaniem metaprogramowania

Implementation of lexical analyzer (lex) and parser generator (yacc) tools using metaprogramming techniques

Autorzy: Bartosz Buczek, Bartłomiej Kozak
Kierunek studiów: Informatyka
Opiekun pracy: dr inż. Tomasz Służalec

Kraków, 2025

Spis treści

Rozdział 1

Cel prac i wizja projektu

1.1. Charakterystyka problemu

Leksery i parsery są kluczowymi elementami w procesie tworzenia interpreterów i kompilatorów języków programowania. Pozwalają one przekształcić kod źródłowy napisany przez programistę na reprezentację wewnętrzną, wykorzystywaną później przez dalsze etapy przetwarzania kodu.

Analiza leksykalna wykonywana przez lekser polega na rozdzieleniu kodu źródłowego na jednostki logiczne, zwane leksemami. Parser natomiast wykonuje analizę składniową w celu ustalenia struktury gramatycznej tekstu i jej zgodności z gramatyką języka.

Celem pracy inżynierskiej jest stworzenie narzędzia *ALPACA* (Another Lexer Parser And Compiler Alpaca) w języku Scala, które implementuje funkcjonalności powszechnie stosowane w budowie lekserów i parserów.

1.2. Motywacja projektu

Projekt ma na celu stworzenie nowoczesnego narzędzia do generowania lekserów i parserów w języku Scala, łączącego zalety istniejących rozwiązań z nowoczesnym podejściem technologicznym. Jego główne cele to:

1. Stworzenie intuicyjnego API.

2. Opracowanie obszernej dokumentacji.

3. Rozbudowana diagnostyka błędów.

4. Poprawa wydajności względem rozwiązań w języku Python.

5. Integracja z popularnymi środowiskami programistycznymi (IDE).

Proponowane rozwiązanie łączy nowoczesne podejście technologiczne z praktycznym zastosowaniem w edukacji i programowaniu. Może on służyć jako narzędzie dydaktyczne, ułatwiając naukę teorii kompilacji, w pracach badawczych, a także jako kompleksowe narzędzie do tworzenia praktycznych rozwiązań.

1.3. Przegląd istniejących rozwiązań

Dostępne na rynku rozwiązania umożliwiają tworzenie analizatorów, jednak charakteryzują się ograniczeniami związanymi z wydajnością, wysokim progiem wejścia i diagnostyką błędów.

1.3.1. Lex, Yacc

Lex[1] i *Yacc*[2] to klasyczne, dobrze ugruntowane narzędzia, które odegrały kluczową rolę w tworzeniu setek współczesnych języków programowania. Definicja leksera i parsera w tych systemach odbywa się poprzez specjalnie zaprojektowaną składnię konfiguracyjną. Mimo pewnych zalet, jego złożoność i wysoki próg wejścia mogą stanowić wyzwanie.

Ponieważ *Lex* i *Yacc* zostały zaprojektowane do współpracy z językiem C, ich integracja z nowoczesnymi językami programowania bywa utrudniona. Rozszerzanie tych narzędzi o dodatkowe, specyficzne funkcjonalności jest skomplikowane, co ogranicza ich elastyczność. Brak wsparcia dla współczesnych środowisk programistycznych (IDE) dodatkowo obniża komfort użytkowania w porównaniu z nowoczesnymi alternatywami.

```
{
/*%%%*/
value_expr($3);
$1->nd_value = $3;
$$ = $1;
/*%
$$ = dispatch2(massign, $1, $3);
%*/
}
| var_lhs tOP_ASGN command_call
{
value_expr($3);
$$ = new_op_assign($1, $2, $3);
}
| primary_value '[' opt_call_args rbracket tOP_ASGN command_call
{
/*%%%*/
NODE *args;

value_expr($6);
if (!$3) $3 = NEW_ZARRAY();
args = arg_concat($3, $6);
if ($5 == tOROP) {
    $5 = 0;
}
else if ($5 == tANDOP) {
    $5 = 1;
}
$$ = NEW_OP_ASGN1($1, $5, args);
fixpos($$, $1);
/*%
$$ = dispatch2(aref_field, $1, escape_Qundef($3));
$$ = dispatch3(opassign, $$, $5, $6);
%*/
}
```

Listing 1.1: Fragment definicji parsera Ruby w technologii Yacc

1.3.2. PLY, SLY

PLY[3] i jego nowszy odpowiednik *SLY*[4] to biblioteki inspirowane narzędziami Lex i Yacc. Oferują elastyczne podejście do budowy parserów, umożliwiając samodzielną implementację obsługi leksemów, budowę drzewa AST, czy dodatkowe funkcjonalności takie jak obliczanie numeru linii w lekserze.

Głównym ograniczeniem PLY i SLY jest implementacja w języku Python. Ze względu na interpretowany charakter oraz dynamiczne typowanie, parsery te charakteryzują się niską wydajnością, a brak statycznego typowania utrudnia wykrywanie błędów na etapie kompilacji. Przy implementacji parserów z użyciem biblioteki SLY w środowisku PyCharm obserwuje się wiele ostrzeżeń dotyczących potencjalnych naruszeń reguł, co często wymaga zastosowania mechanizmów supresji, aby uniknąć fałszywie pozytywnych wyników analizy statycznej kodu. Ponadto należy zaznaczyć, iż autor projektu informuje o braku dalszego rozwoju tych narzędzi[5].

Przykład 1.2 ilustruje kilka nieintuicyjnych, automatycznych mechanizmów obecnych w bibliotece *SLY*.

- Operator `@_()` jest zdefiniowany, aby automatycznie analizować tekst przy pomocy wyrażeń regularnych. Literały muszą być zawarte w cudzysłowie, a „zmienna” odpowiada za matchowany „typ”.
- Nazwa metody oznacza „typ” zwracany przez daną produkcję, czyli dla definicji `IF` należy najpierw odszukać wszystkie metody, które mają nazwę `condition`, gdyż są to możliwe produkcje.
- W krotce (sic!) `precedence` definiujemy pierwszeństwo operatorów, jednakże dodanie `% prec` pozwala nadpisać priorytet dla konkretnej reguły składniowej.
- Argument `p` pozwala na dostęp do kontekstu produkcji (np. numeru linii), ale także do zmiennych w patternu match w adnotacji. Jeśli zdefiniowany jest więcej niż jeden, to dodajemy numer do accesora, np. `expr1` jest odwołaniem się do drugiego wyrażenie `expr`. Jednocześnie, można to zrobić także poprzez odwołanie się do konkretnego indeksu obiektu `p`.

```
class MatrixParser(Parser):
tokens = MatrixScanner.tokens

precedence = (
    ('nonassoc', 'IFX'),
    ('nonassoc', 'ELSE'),
    ('nonassoc', 'EQUAL'),
)

@_('"{" instructions "}"')
def block(self, p: YaccProduction):
    raise NotImplementedError

@_('instruction')
def block(self, p: YaccProduction):
    raise NotImplementedError

@_('IF "(" condition ")" block %prec IFX')
def instruction(self, p: YaccProduction):
```

```
20      raise NotImplementedError
21
22  @_('IF "(" condition ")" block ELSE block')
23  def instruction(self, p: YaccProduction):
24      raise NotImplementedError
25
26  @_('expr EQUAL expr')
27  def condition(self, p: YaccProduction):
28      args = [p.expr0, p.expr1]
29      raise NotImplementedError
```

Listing 1.2: Fragment definicji parsera w Pythonie, wykorzystujacy bibliotekę SLY

Komunikaty błędów w bibliotece *SLY* są bardzo ograniczone, co obrazuje przykład 1.3, który po uruchomieniu informuje użytkownika błędem z fragmentu kodu 1.3. Okazuje się, że problemem był brak atrybutu `ignore_comment` w definicji `Lexer`.

```
1  tokens = Scanner().tokenize("a = 1 + 2")
2  for tok in tokens:
3      print(tok)
```

Listing 1.3: Fragment niedziałajacego kodu w Pythonie, wykorzystujacy bibliotekę SLY

```
1    File "main.py", line 2, in <module>
2      for tok in tokens:
3                 ^^^^^^
4    File "Python\site-packages\sly\lex.py", line 374, in tokenize
5      _set_state(type(self))
6      ~~~~~~~~~~^^^^^^^^^^^^
7    File "Python\site-packages\sly\lex.py", line 367, in _set_state
8      _master_re = cls._master_re
9                   ^^^^^^^^^^^^^^
10 AttributeError: type object 'Scanner' has no attribute '_master_re'
```

Listing 1.4: Przykładowy komunikat błędu w bibliotece *SLY*

1.3.3. ANTLR

ANTLR[6] to kolejne rozwiązanie inspirowane narzędziami *Lex* i *Yacc*, oferujące zaawansowane mechanizmy analizy składniowej. Jego twórcy opracowali dedykowany język DSL, znany jako Grammar v4, który umożliwia definiowanie składni analizowanego języka. Na podstawie tej definicji *ANTLR* generuje parser w wybranym przez użytkownika języku programowania, takim jak Python, Java, C++ lub JavaScript.

Wspomaganie pracy z *ANTLR* w znacznym stopniu ułatwiają dedykowane wtyczki do środowisk Visual Studio Code oraz IntelliJ IDEA. Oferują one funkcjonalności, takie jak kolorowanie składni, autouzupełnianie kodu, nawigację do definicji leksemów oraz walidację błędów, co znacząco przyspiesza proces tworzenia parserów.

Jedną z kluczowych różnic *ANTLR* w porównaniu do innych narzędzi jest wykorzystanie gramatyki LL(*), podczas gdy klasyczne rozwiązania, takie jak Yacc czy SLY, implementują LALR(1). LL(*) jest bardziej intuicyjna i czytelna dla programistów, co ułatwia definiowanie reguł składniowych. Jednakże, jej zastosowanie wiąże się z większym zużyciem pamięci oraz niższą wydajnością w porównaniu do LALR(1).

Dodatkowym wyzwaniem podczas korzystania z *ANTLR* jest konieczność nauki składni DSL Grammar v4 oraz ograniczenie wsparcia dla narzędzi deweloperskich. Pełne wykorzystanie możliwości *ANTLR* wymaga korzystania z jednego z dedykowanych środowisk, co może stanowić istotne ograniczenie dla użytkowników preferujących inne IDE.

1.3.4. Scala parser combinators

Biblioteka *Scala parser combinators*[7] była popularnym sposobem na tworzenie parserów, lecz jak wynika z dokumentacji, „Trudno jest jednak zrozumieć ich działanie i jak zacząć. Po skompilowaniu i uruchomieniu kilku pierwszych przykładów, mechanizm działania staje się bardziej zrozumiały, ale do tego czasu może to być zniechęcające, a standardowa dokumentacja nie jest zbyt pomocna”[8].

1.3.5. ScalaBison

Z podsumowania artykułu na temat *ScalaBison*[9] wiadomo, że to praktyczny generator parserów dla języka Scala oparty na technologii rekurencyjnego wstępowania i zstępowania, który akceptuje pliki wejściowe w formacie *bison*. Parsery generowane przez *ScalaBison* używają bardziej informacyjnych komunikatów o błędach niż te generowane przez pierwowzór *bison*, a także szybkość parsowania i wykorzystanie miejsca są znacznie lepsze niż *scala-combinators*, ale są nieco wolniejsze niż najszybsze generatory parserów oparte na JVM.

Dodatkowo należy zaznaczyć, iż jest to rozwiązanie już niewspierane i stworzone w celach akademickich. Korzysta z przestarzałej wersji Scali, nie posiada wyczerpującej dokumentacji i liczba funkcjonalności jest bardzo ograniczona w porównaniu do np. technologii *SLY*.

1.3.6. parboiled2

parboiled2[10] to biblioteka w Scali umożliwiająca lekkie i szybkie parsowanie dowolnego tekstu wejściowego. Implementuje ona oparty na makrach generator parsera dla gramatyk wyrażeń parsujących (PEG), który działa w czasie kompilacji i tłumaczy definicję reguły gramatycznej na odpowiadający jej bytecode JVM. Niestety próg wejścia ze względu na skomplikowany i nieintuicyjny DSL jest wysoki. Zgodnie z przykładem 1.5, raportowanie błędów jest bardzo ograniczone (problem z implementacją wynika jedynie z różnic w liczbie parametrów funkcji).

```
1 [error] /Users/haoyi/Dropbox (Personal)/Workspace/scala-js-book/scalatexApi
     /src/main/scala/scalatex/stages/Parser.scala:60: overloaded
2 method value apply with alternatives:
3 [error] [I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z, RR](f: (I, J
     , K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z, scalatex.stages.Ast.
     Block.
4 Text, scalatex.stages.Ast.Chain, Int, scalatex.stages.Ast.Block) => RR)(
     implicit j: org.parboiled2.support.ActionOps.SJoin[shapeless.::[I,
5 shapeless.::[J,shapeless.::[K,shapeless.::[L,shapeless.::[M,shapeless.::[N,
     shapeless.::[O,shapeless.::[P,shapeless.::[Q,shapeless.::[R,
6 shapeless.::[S,shapeless.::[T,shapeless.::[U,shapeless.::[V,shapeless.::[W,
     shapeless.::[X,shapeless.::[Y,shapeless.::[Z,shapeless.
```

```
HNil]]]]]]]]]]]]]]]]]],shapeless.HNil,RR], implicit c: org.parboiled2.
    support.FCapture[(I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z,
    scalatex.
stages.Ast.Block.Text, scalatex.stages.Ast.Chain, Int, scalatex.stages.Ast.
    Block) => RR])org.parboiled2.Rule[j.In,j.Out] <and>
[error] [J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z, RR](f: (J, K, L
    , M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z, scalatex.stages.Ast.Block.
    Text,
scalatex.stages.Ast.Chain, Int, scalatex.stages.Ast.Block) => RR)(implicit
    j: org.parboiled2.support.ActionOps.SJoin[shapeless.::[J,
shapeless.::[K,shapeless.::[L,shapeless.::[M,shapeless.::[N,shapeless.::[O,
    shapeless.::[P,shapeless.::[Q,shapeless.::[R,shapeless.::[S,
shapeless.::[T,shapeless.::[U,shapeless.::[V,shapeless.::[W,shapeless.::[X,
    shapeless.::[Y,shapeless.::[Z,shapeless.HNil]]]]]]]]]]]]]]]],shapeless.
    HNil,RR], implicit c: org.parboiled2.support.FCapture[(J, K, L, M, N, O,
     P, Q, R, S,
T, U, V, W, X, Y, Z, scalatex.stages.Ast.Block.Text, scalatex.stages.Ast.
    Chain, Int, scalatex.stages.Ast.Block) => RR])org.parboiled2.Rule[j.
In,j.Out] <and>
```

Listing 1.5: Niewielki fragment (14 z 133 linii) błędu wygenerowanego przez bibliotekę *parboiled2*, który pochodzi z prezentacji Li Haoyi na temat *FastParse*[11].

1.3.7. FastParse

FastParse*FastParse*[12] to opracowana przez Li Haoyi, wysokowydajna biblioteka kombinatorów parserów dla Scali, zaprojektowana w celu uproszczenia tworzenia parserów tekstu strukturalnego. Umożliwia ona programistom definiowanie parserów rekurencyjnych, dzięki czemu nadaje się do parsowania języków programowania, formatów danych, takich jak JSON, czy DSL-i. Cechą charakterystyczną FastParse jest równowaga między użytecznością a wydajnością. Parsery są konstruowane poprzez łączenie mniejszych parserów za pomocą operatorów, takich jak **~** dla sekwencjonowania i **|** dla alternatyw, przy jednoczesnym zachowaniu czytelności zbliżonej do formalnych definicji gramatyki. Według dokumentacji[12], parsery *Fastparse* zajmują 1/10 kodu w porównaniu do ręcznie napisanego parsera rekurencyjnego. W porównaniu do narzędzi generujących parsery, takich jak *ANTLR* lub *Lex* i *Yacc*, implementacja nie wymaga żadnego specjalnego kroku kompilacji lub generowania kodu. To sprawia, że rozpoczęcie pracy z *Fastparse* jest znacznie łatwiejsze niż w przypadku bardziej tradycyjnych narzędzi do generowania parserów. Przykładowo, parser wyrażeń arytmetycznych może być zwięźle napisany, aby obsługiwać zagnieżdżone nawiasy, pierwszeństwo operatorów i raportowanie błędów w mniej niż 20 liniach kodu[13]. Biblioteka kładzie również nacisk na debugowanie, generując szczegółowe komunikaty o błędach, które wskazują dokładną lokalizację i przyczynę niepowodzeń parsowania, takich jak niedopasowane nawiasy lub nieprawidłowe tokeny.

1.3.8. Podsumowanie

Narzędzie	**Lex&Yacc**	**PLY/SLY**	**ANTLR**	**scala-bison**
Język implementacji	C	Python	Java	Scala (nad Bisonem)
Język użycia	regex, BNF, akcje w C	DSL	DSL oparty na EBNF	BNF, akcje w Scali
Wydajność	wysoka	niska	umiarkowana	wysoka
Łatwość użycia	średnia	umiarkowana	wysoka	średnia
Aktywne wsparcie	brak	nie	tak	nie
Diagnostyka błędów	słaba	średnia	dobra	słaba
Dokumentacja	dobra	średnia, nieaktualna	dobra	słaba
Popularność	wysoka	średnia	wysoka	niska
Integracja IDE	nieoficjalny plugin	ograniczona	oficjalny plugin	brak
Wsparcie do debugowania	brak	dobre	częściowe	dobre
Generowania kodu	nie	nie	tak	nie

Narzędzie	**Scala parser combinators**	**parboiled2**	**FastParse**	**ALPACA**
Język implementacji	Scala	Scala	Scala	Scala
Język użycia	DSL w Scali	DSL w Scali	DSL w Scali	Scala
Wydajność	wysoka	umiarkowana	wysoka	TODO
Łatwość użycia	niska	średnia	średnia	TODO
Aktywne wsparcie	nie	nie	tak	TODO
Diagnostyka błędów	dobra	niska	dobra	TODO
Dokumentacja	słaba	bardzo dobra	bardzo dobra	TODO
Popularność	średnia	niska	rosnąca	TODO
Integracja IDE	wsparcie dla Scali	wsparcie dla Scali	wsparcie dla Scali	TODO
Wsparcie do debugowania	dobre	dobre	dobre	TODO
Generowania kodu	nie	nie	nie	TODO

Tabela 1.1: Porównanie wybranych narzędzi do generowania lekserów i parserów

Rozdział 2

Metaprogramowanie w Scali 3

2.1. Wprowadzenie

Scala 3, znana również jako Dotty, wprowadza całkowicie przeprojektowany system metaprogramowania, stanowiący fundamentalną zmianę w stosunku do eksperymentalnych makr dostępnych w Scali 2[14, 15].

Metaprogramowanie w Scali 3 zostało zaprojektowane z naciskiem na bezpieczeństwo typów, przenośność oraz skalowalność, oferując programistom możliwość generowania i analizowania kodu w czasie kompilacji przy zachowaniu pełnej ekspresywności języka[16, 17]. W przeciwieństwie do poprzedniego systemu, który eksponował wewnętrzne mechanizmy kompilatora i był źródłem problemów z kompatybilnością między wersjami[18], nowy system metaprogramowania jest zaprojektowany jako stabilny i przenośny interfejs programistyczny. Podstawą teoretyczną systemu metaprogramowania w Scali 3 jest programowanie wieloetapowe (ang. *multi-stage programming*), paradygmat pozwalający na odróżnienie różnych etapów wykonania programu[19, 18]. W tym modelu kod może być wykonywany w różnych fazach: w czasie kompilacji (ang. *compile-time*) lub w czasie wykonania (ang. *runtime*)[19].

2.1.1. Quotes i Splices

Kluczowymi koncepcjami w systemie metaprogramowania Scali 3 są *quotes* i *splices*[20, 21]. *Quotes*, oznaczane jako `'{...}`, służą do opóźnienia wykonania kodu i traktowania go jako danych[22]. *Splices*, oznaczane jako `${...}`, pozwalają na ocenę wyrażenia generującego kod i wstawienie wyniku do otaczającego kontekstu[22, 23].

Formalna semantyka tych konstrukcji została przedstawiona w pracy Stuckiego, Brachthäusera i Odersky'ego[21], gdzie *quotes* i *splices* są traktowane jako prymitywne formy w typowanych drzewach składniowych (ang. *typed abstract syntax trees)*. Autorzy dowodzą, że system zachowuje bezpieczeństwo typów oraz higieniczność, zapewniając, że wygenerowany kod nie może przypadkowo powiązać identyfikatorów z niewłaściwymi zmiennymi[21].

2.1.2. Bezpieczeństwo międzyetapowe

Scala 3 gwarantuje bezpieczeństwo międzyetapowe (ang. *cross-stage safety*) poprzez sprawdzanie poziomów etapowania w czasie kompilacji[18, 21]. Zmienne lokalne mogą być

używane tylko na tym samym poziomie etapowania, na którym zostały zdefiniowane, co zapobiega dostępowi do zmiennych, które jeszcze nie istnieją lub już nie są dostępne[18].

System również zapewnia, że typy generyczne używane w wyższym poziomie etapowania niż ich definicja wymagają instancji klasy typu `Type[T]`, która niesie reprezentację typu niepoddaną wymazywaniu (ang. *type erasure*)[18]. To podejście rozwiązuje problem wymazywania typów generycznych w JVM, zachowując informację o typach potrzebną w kolejnych etapach kompilacji.

2.2. Mechanizmy metaprogramowania w Scali 3

2.2.1. Definicje inline

Najprostszym narzędziem metaprogramowania jest modyfikator `inline`. Gwarantuje on, że wywołanie oznaczonej nim metody lub wartości zostanie w całości **wstawione w miejscu wywołania** (ang. *inlining*) podczas kompilacji. Jest to polecenie dla kompilatora, a nie tylko sugestia, jak w niektórych innych językach.

2.2.2. Makra oparte na wyrażeniach

Makra w Scali 3 są zdefiniowane jako metody `inline` zawierające *splice* najwyższego poziomu (ang. *top-level splice*)[24, 25], czyli taki, który nie jest zagnieżdżony w żadnym *Quotes* i jest wykonywany w czasie kompilacji[19, 24].

Typ `Expr[T]` reprezentuje wyrażenie Scali o typie `T` jako typowane drzewo składniowe[22, 25]. Makra manipulują wartościami typu `Expr[T]`, transformując je lub generując nowe wyrażenia[25]. Ta reprezentacja gwarantuje bezpieczeństwo typów na poziomie języka metaprogramowania[22].

2.2.3. Dopasowanie wzorców kodu

Scala 3 wspiera analizę kodu poprzez dopasowanie wzorców w *quotes* (ang. *quote pattern matching*)[18, 21]. Mechanizm ten pozwala na dekonstrukcję kawałków kodu i ekstrakcję podwyrażeń[21].

Stucki, Brachthäuser i Odersky[21] wprowadzają wzorce wiążące (ang. *bind patterns*) postaci `$x` oraz wzorce HOAS (ang. *Higher-Order Abstract Syntax*) postaci `$f(y)`, które pozwalają na ekstrakcję podwyrażeń potencjalnie zawierających zmienne z zewnętrznego kontekstu. System gwarantuje, że ekstrahowane wyrażenia są zamknięte względem definicji wewnątrz wzorca, zapobiegając wyciekom zakresu.

2.2.4. Refleksja TASTy

Dla przypadków wymagających głębszej analizy kodu, Scala 3 oferuje API refleksji TASTy[22, 26]. TASTy jest binarnym formatem serializacji typowanych drzew składniowych używanym przez kompilator Scali 3[18].

API refleksji dostarcza szczegółowy widok na strukturę kodu, włączając typy, symbole oraz pozycje w kodzie źródłowym. Jest dostępne poprzez obiekt `reflect` zdefiniowany w typie `Quotes`, który jest przekazywany kontekstualnie do makr[22, 26].

Rozdział 3

Implementacja

3.1. Praktyczna implementacja analizatora leksykalnego z wykorzystaniem makr w Scali 3

3.1.1. Wprowadzenie do studium przypadku

Niniejszy rozdział prezentuje praktyczną implementację systemu analizy leksykalnej (leksera) wykorzystującego zaawansowane mechanizmy metaprogramowania Scali 3. Przedstawiony kod stanowi przykład zastosowania technik opisanych w poprzednim rozdziale do rozwiązania rzeczywistego problemu inżynierskiego: automatycznej generacji wydajnego analizatora leksykalnego z definicji wysokopoziomowej w formie języka dziedzinowego (DSL).

System `alpaca.lexer` implementuje transformację deklaratywnych reguł tokenizacji zapisanych jako funkcja częściowa (ang. *partial function*) w kod procedualny wykonywany w czasie kompilacji. Wykorzystuje przy tym pełne spektrum możliwości refleksji TASTy, włączając generację klas w czasie kompilacji, transformację drzew AST oraz wyspecjalizowane typy refinement.

3.1.2. Architektura systemu leksera

Interfejs użytkownika

System oferuje użytkownikowi przejrzysty interfejs DSL oparty na dopasowaniu wzorców:

```
1 private[alpaca] type LexerDefinition[Ctx <: LexerCtx] =
    PartialFunction[String, Token[?, Ctx, ?]]
```

Listing 3.1: Definicja typu LexerDefinition

Definicja `LexerDefinition` reprezentuje reguły leksera jako funkcję częściową mapującą wzorce wyrażeń regularnych (jako ciągi znaków) na definicje tokenów. Wykorzystanie funkcji częściowej pozwala na naturalne wyrażenie reguł leksykalnych w idiomatycznej składni Scali.

Główny punkt wejścia systemu stanowi metoda `lexer`:

```
1 transparent inline def lexer[Ctx <: LexerCtx](
2   using Ctx withDefault LexerCtx.Default,
```

```
)(
  inline rules: Ctx ?=> LexerDefinition[Ctx],
)(using
  copy: Copyable[Ctx],
  betweenStages: BetweenStages[Ctx],
)(using inline
  debugSettings: DebugSettings[?, ?],
): Tokenization[Ctx] =
```

Listing 3.2: Punkt wejścia: transparent inline def lexer

Modyfikator `transparent inline` zapewnia, że zwracany typ będzie dokładnie odpowiadał wygenerowanej strukturze, włączając typy refinement dla poszczególnych tokenów. Użycie parametrów kontekstowych (`using`) realizuje wzorzec dependency injection na poziomie systemu typów.

Implementacja makra

Makro przyjmuje wyrażenie reprezentujące reguły leksera jako `Expr[Ctx ?⇒ LexerDefinition[Ctx]]` oraz instancje kontekstualnych klas pomocniczych. Parametr `using Quotes` dostarcza dostępu do API refleksji TASTy.

3.1.3. Analiza drzewa składni abstrakcyjnej

Dekonstrukcja funkcji częściowej

Kluczowym krokiem implementacji jest ekstrakcja reguł z definicji funkcji częściowej:

```
  val Lambda(oldCtx :: Nil, Lambda(_, Match(_, cases: List[CaseDef]))) =
   rules.asTerm.underlying.runtimeChecked
```

Listing 3.3: Dekonstrukcja funkcji częściowej (dopasowanie AST do CaseDef)

Ten fragment kodu wykorzystuje dopasowanie wzorców w *quotes* do dekonstrukcji typowanego AST funkcji częściowej. Struktura `Lambda(_, Match(_, cases))` odpowiada wewnętrznej reprezentacji funkcji częściowej, gdzie `Match` zawiera listę przypadków `CaseDef`.

3.1.4. Transformacja i adaptacja referencji

Klasa replacerefs

Kluczową techniką jest zastąpienie referencji do starego kontekstu nowymi referencjami:

```
    def replaceWithNewCtx(newCtx: Term) = new
ReplaceRefs[quotes.type].apply(
      (find = oldCtx.symbol, replace = newCtx),
      (find = tree.symbol, replace = Select.unique(newCtx,
"lastRawMatched")),
    )
```

Listing 3.4: Zastąpienie referencji starego kontekstu nowymi (ReplaceRefs)

Transformacja ta realizuje proces znany jako ”re-owning” w terminologii kompilatorów — zmianę właściciela (owner) symboli w AST. Jest to konieczne, ponieważ kod oryginalnie odnoszący się do parametru makra musi zostać przepisany, aby odnosił się do parametru metody w wygenerowanej klasie.

Klasa `ReplaceRefs` udostępnia `TreeMap`, który podczas przejścia po AST podmienia referencje do wskazanych symboli na podane termy. Umożliwia to tzw. re-owning — przeniesienie fragmentów kodu między różnymi właścicielami symboli bez ręcznego przepisywania drzew.

3.1.5. Ekstrakcja i kompilacja wzorców

Funkcja extractSimple

Funkcja `extractSimple` implementuje logikę dopasowania różnych typów definicji tokenów:

```
1       def extractSimple(
2         ctxManipulation: Expr[CtxManipulation[Ctx]],
3       ): PartialFunction[Expr[ThisToken], List[Expr[ThisToken]]] =
4         case '{ Token.Ignored(using $ctx) } =>
5         case '{ type t <: ValidName; Token.apply[t](using $ctx) } =>
6         case '{ type t <: ValidName; Token.apply[t]($value: String)(using
    $ctx) }
7         case '{ type t <: ValidName; Token.apply[t]($value: v)(using $ctx)
    } =>
```

Listing 3.5: Funkcja extractSimple: dopasowywanie definicji tokenów

Wykorzystuje ona dopasowanie wzorców w *quotes* z ekstraktorem typów, umożliwiając rozróżnienie różnych wariantów definicji tokenów na poziomie typów. Konstrukcja `type t <: ValidName` w wzorcu wiąże parametr typu do zmiennej wzorca `t`, umożliwiając jego późniejsze wykorzystanie.

3.1.6. Analiza wzorców: klasa CompileNameAndPattern

Klasa `CompileNameAndPattern` stanowi kluczowy komponent systemu analizy leksykalnej, odpowiedzialny za ekstrakcję i walidację wzorców tokenów podczas ekspansji makra. Jej głównym zadaniem jest transformacja różnorodnych form wzorców występujących w definicjach DSL na ujednolicone struktury `TokenInfo`, które następnie są wykorzystywane do generacji finalnego kodu leksera.

Implementacja wykorzystuje rekurencyjne przetwarzanie drzewa AST z zastosowaniem optymalizacji rekurencji ogonowej (`@tailrec`), co zapewnia efektywność działania nawet dla złożonych wzorców z wieloma alternatywami.

3.1.7. Generacja klasy anonimowej

Kluczowym mechanizmem implementacyjnym makra `lexer` jest programatyczna konstrukcja klasy anonimowej w czasie kompilacji. Proces ten wykorzystuje API refleksji TASTy do dynamicznego tworzenia struktur typów, które następnie są materializowane jako kod bajtowy JVM.

Konstrukcja symbolu klasy

Anonimowa klasa implementująca `Tokenization[Ctx]` jest tworzona poprzez wywołanie `Symbol.newClass`:

Metoda `Symbol.newClass` przyjmuje następujące parametry:

- **Symbol.spliceOwner** — właściciel nowego symbolu w hierarchii definiowania, zapewniający poprawną widoczność w zakresie leksykalnym
- **Symbol.freshName("$anon")** — generowanie unikalnej nazwy klasy zgodnie z konwencją kompilatora Scali dla klas anonimowych
- **List(TypeRepr.of[Tokenization[Ctx]])** — lista typów bazowych, w tym przypadku pojedyncza implementacja abstrakcyjnej klasy `Tokenization`
- **decls** — funkcja dostarczająca listy deklaracji członków klasy (pól i metod)

Definicja członków klasy

Funkcja `decls` konstruuje pełną listę deklaracji dla klasy anonimowej:

1. **Pola tokenów** — dla każdego zdefiniowanego tokena tworzony jest symbol pola typu `DefinedToken[Name, Ctx, Value]`
2. **Type alias Fields** — typ pomocniczy w formie `NamedTuple` ułatwiający strukturalny dostęp do tokenów
3. **Pole compiled** — wartość typu `Regex` zawierająca skompilowane wyrażenie regularne dla wszystkich tokenów
4. **Pole tokens** — lista wszystkich zdefiniowanych tokenów (włączając ignorowane)
5. **Pole byName** — mapa umożliwiająca dynamiczny dostęp do tokenów po nazwie

Materializacja klasy

Po zdefiniowaniu symbolu klasy następuje konstrukcja jej ciała. Klasa jest następnie instancjonowana poprzez wywołanie jej konstruktora.

3.1.8. Typy rafinowane (refinement types)

Mechanizm typów rafinowanych stanowi fundamentalną cechę systemu typów Scali umożliwiającą precyzyjne wyrażenie struktury typów w czasie kompilacji. W kontekście implementacji leksera typy rafinowane pozwalają na dodanie informacji o polach tokenów bezpośrednio do typu zwracanego przez makro.

Proces rafinowania typu

Typ wynikowy jest konstruowany poprzez iteracyjne rafinowanie typu bazowego:

```
definedTokens
  .unsafeFoldLeft(TypeRepr.of[Tokenization[Ctx]]):
    case (tpe, '{ $token: DefinedToken[name, Ctx, value] }) =>
      Refinement(tpe, ValidName.from[name], token.asTerm.tpe)
  .asType match
```

Listing 3.6: Rafinowanie typu wynikowego o pola tokenów

Funkcja `Refinement(tpe, name, memberType)` tworzy nowy typ będący rozszerzeniem typu `tpe` o członka `name` typu `memberType`. Operacja ta jest wykonywana w czasie kompilacji i nie generuje dodatkowego kodu w czasie wykonania.

Wynikowy typ

Wynikowy typ ma formę typu przecięcia (ang. *intersection type*):

```
Tokenization[Ctx] & {
  val TOKEN1: DefinedToken["NAME1", Ctx, Type1]
  val TOKEN2: DefinedToken["NAME2", Ctx, Type2]
  ...
}
```

Listing 3.7: Wynikowy typ leksera

Ten typ reprezentuje wartości będące jednocześnie instancjami `Tokenization[Ctx]` oraz posiadające określone pola strukturalne (ang. *computed field names*).

Dostęp do pól tokenów odbywa się poprzez `trait Selectable`, który jest implementowany przez klasę generowaną przez makro. Mechanizm działania typów strukturalnych został szczegółowo opisany w dokumentacji Scali [27]. Aby mechanizm `Selectable` działał poprawnie ze strukturalnymi typami i nie wymagał refleksji, klasa generowana przez makro musi implementować `type Fields <: NamedTuple.AnyNamedTuple`[28]. W naszym podejściu makro generuje definicję `type Fields` zawierającą wszystkie zdefiniowane tokeny i ich typy, dzięki czemu:

- IDE oraz kompilator znają z góry dostępne pola i ich typy (pełne uzupełnianie i sprawdzanie typów),
- wywołanie `c.NAZWA` jest bezpieczne typowo mimo mechanizmu dynamicznego wyboru nazwy.

```
    val fieldTpe = definedTokens
      .unsafeFoldLeft[(Type[? <: Tuple], Type[? <:
    Tuple])]((Type.of[EmptyTuple], Type.of[EmptyTuple])):
        case (
              ('[type names <: Tuple; names], '[type types <: Tuple;
    types]),
              '{ $token: DefinedToken[name, Ctx, value] },
            ) =>
```

```
7           (Type.of[name *: names], Type.of[Token[name, Ctx, value] *:
    types])
8       .runtimeChecked
9       .match
10        case ('[type names <: Tuple; names], '[type types <: Tuple;
    types]) => TypeRepr.of[NamedTuple[names, types]]
```

Listing 3.8: Tworzenie typuFields

3.1.9. Uzasadnienie wybranego podejścia implementacyjnego

Eliminacja narzutu wykonania w czasie działania programu

Wszystkie definicje tokenów są rozwiązywane statycznie w czasie kompilacji. Dostęp do tokenów odbywa się poprzez bezpośrednie odwołanie do pola klasy, co po kompilacji do kodu bajtowego JVM redukuje się do instrukcji `getfield` — operacji o złożoności O(1) bez żadnego narzutu pośrednictwa.

Alternatywne podejście oparte na strukturze mapującej (np. `Map[String, Token]`) wymagałoby:

- Obliczenia funkcji haszującej dla klucza
- Przeszukiwania tablicy haszującej
- Potencjalnej obsługi kolizji
- Dynamicznego rzutowania typu

co wprowadzałoby znaczący narzut wydajnościowy oraz eliminowało możliwość optymalizacji przez kompilator.

Bezpieczeństwo typów na poziomie systemu

Dzięki typom rafinowanym każdy token posiada precyzyjny typ znany kompilatorowi. System typów weryfikuje poprawność wszystkich operacji w czasie kompilacji, eliminując możliwość błędów związanych z niepoprawnym typowaniem wartości tokenów.

Integracja z narzędziami deweloperskimi

Ponieważ tokeny są reprezentowane jako rzeczywiste pola w typie, środowiska deweloperskie (IDE) mogą wykorzystać informacje typu do:

- Automatycznego uzupełniania nazw tokenów
- Prezentacji pełnych sygnatur typów przy najechaniu kursorem
- Nawigacji do definicji przez mechanizm *go-to-definition*
- Wykrywania błędów składniowych przed kompilacją

Te funkcjonalności są niemożliwe do realizacji w przypadku dostępu przez struktury dynamiczne.

Statyczna detekcja konfliktów wzorców

Makro przeprowadza analizę wszystkich wzorców w czasie kompilacji, wykrywając potencjalne konflikty nakładających się wyrażeń regularnych. Mechanizm ten zapewnia, że błędy konfiguracji są wykrywane na etapie kompilacji, a nie w czasie wykonania programu, co jest zgodne z zasadą *fail-fast* w inżynierii oprogramowania.

Typowanie strukturalne z gwarancjami nominalnymi

Zastosowanie typów rafinowanych łączy zalety typowania strukturalnego (elastyczność w dostępie do składowych) z bezpieczeństwem typowania nominalnego (jednoznaczna identyfikacja typów). Każde pole w typie rafinowanym ma precyzyjny typ nominalny, podczas gdy dostęp do tych pól odbywa się przez nazwę, co zapewnia elastyczność interfejsu.

3.1.10. Analiza alternatywnych rozwiązań

Podejście oparte na mapowaniu dynamicznym

Alternatywne podejście mogłoby wykorzystywać strukturę mapującą do przechowywania tokenów:

```
class SimpleLexer {
  val tokens: Map[String, Token[?, ?, ?]] = Map(
    "NUMBER" -> ...,
    "PLUS" -> ...
  )
  def apply(name: String): Token[?, ?, ?] = tokens(name)
}
```

Listing 3.9: Podejście oparte na mapowaniu dynamicznym

Wady tego podejścia:

- Brak bezpieczeństwa typów: błędne nazwy tokenów wykrywane są dopiero w czasie wykonania
- Utrata informacji o typach: zwracany typ to egzystencjalny `Token[?, ?, ?]`
- Narzut wydajnościowy operacji haszowania i przeszukiwania
- Brak wsparcia narzędzi deweloperskich

Podejście oparte na jawnej definicji klasy

Innym rozwiązaniem byłoby jawne definiowanie klasy leksera przez użytkownika:

```
class MyLexer extends Tokenization[DefaultGlobalCtx] {
  val NUMBER = DefinedToken[...]
  val PLUS = DefinedToken[...]
  protected def compiled: Regex = "(?<token0>[0-9]+)|(?<token1>\\+)".r
  // ...
}
```

Listing 3.10: Podejście oparte na jawnej definicji klasy

Wady tego podejścia:

- Wysoki poziom redundancji kodu (*boilerplate*)
- Konieczność ręcznej kompilacji wyrażeń regularnych
- Podatność na błędy synchronizacji między definicjami tokenów a wyrażeniem regularnym
- Brak mechanizmu DSL ułatwiającego definicję reguł

3.1.11. Walidacja i obsługa błędów

Walidacja wzorców regularnych

System wykorzystuje pomocniczą klasę `RegexChecker` do walidacji wzorców: Mechanizm ten sprawdza poprawność składni wyrażeń regularnych już w czasie kompilacji i raportuje błędy z dokładną lokalizacją wzorca. Metoda `report.errorAndAbort` jest częścią API kompilatora do raportowania błędów w czasie kompilacji. Przerwanie kompilacji w przypadku niepoprawnych wzorców zapewnia, że błędy konfiguracji są wykrywane możliwie wcześnie.

Obsługa nieobsługiwanych konstrukcji

Kod jawnie sygnalizuje nieobsługiwane przypadki: Obsługiwane są wyłącznie jasno zdefiniowane formy wzorców; w przypadku napotkania innej konstrukcji kompilacja jest przerywana z komunikatem zawierającym szczegóły AST, co upraszcza diagnostykę i utrzymuje zasadę fail-fast. Ta strategia jest zgodna z zasadą fail-fast - lepiej jest wyraźnie odrzucić nieobsługiwane konstrukcje niż milcząco generować niepoprawny kod.

3.2. Praktyczna implementacja generatora parserów z wykorzystaniem makr w Scali 3

3.2.1. Wprowadzenie do generatora parserów

System `alpaca.parser` stanowi zaawansowaną implementację generatora parserów LR(1), wykorzystującego metaprogramowanie Scali 3 do automatycznej konstrukcji tabel parsowania w czasie kompilacji. W przeciwieństwie do tradycyjnych generatorów parserów takich jak Yacc[2], które generują kod w osobnym kroku kompilacji, system ALPACA integruje generację parsera bezpośrednio w procesie kompilacji Scali, oferując pełne wsparcie systemu typów oraz natychmiastową walidację gramatyk.

Implementacja parsera reprezentuje znacznie bardziej złożone wyzwanie inżynierskie niż lekser, ze względu na konieczność: (1) konstrukcji automatów LR(1) i tabel parsowania, (2) obsługi konfliktów shift-reduce i reduce-reduce, (3) generacji akcji semantycznych zachowujących bezpieczeństwo typów, (4) oraz radzenia sobie z ograniczeniami platformy JVM dotyczącymi rozmiaru metod.

3.2.2. Interfejs API parsera

Definicja parsera

Użytkownik definiuje parser poprzez dziedziczenie po klasie bazowej `Parser[Ctx]`:

```
 * @return a Rule instance
 */
@compileTimeOnly(ParserOnly)
inline def rule[R](productions: PartialFunction[Tuple | Lexem[?, ?], R]*):
    Rule[R] = dummy

/**
```

Listing 3.11: Klasa bazowa Parser

Typ parametryczny `Ctx` reprezentuje globalny kontekst parsera, umożliwiający przechowywanie stanu między akcjami semantycznymi (np. tablicę symboli). Parametr kontekstualny `tables: Tables[Ctx]` jest automatycznie generowany przez makro i zawiera tabele parsowania oraz akcji semantycznych.

Definicja reguł gramatycznych

Reguły gramatyczne definiowane są jako wartości typu `Rule[R]`, gdzie `R` określa typ wyniku redukcji:

```
object CalcParser extends Parser[EmptyGlobalCtx] {  val Expr: Rule[Int] =
    rule(    { case (Expr(a), Lexer.PLUS(_), Expr(b)) => a + b },    { case
    Lexer.NUMBER(n) => n.value },  )  val root = rule { case Expr(result)
    => result }}
```

Listing 3.12: Przykład definicji reguł parsera

Składnia wykorzystuje dopasowanie wzorców Scali do wyrażenia produkcji gramatycznych. Każdy przypadek (`case`) reprezentuje pojedynczą produkcję, gdzie lewa strona wzorca odpowiada prawej stronie produkcji gramatycznej, a wyrażenie po strzałce (⇒) definiuje akcję semantyczną. Na przykład wzorzec `{ case (Expr(a), Lexer.PLUS(_), Expr(b)) ⇒ a + b }` odpowiada produkcji `Expr → Expr PLUS Expr` z akcją sumującą wartości podwyrażeń.

3.2.3. Generacja tabel parsowania w czasie kompilacji

Makro createTablesImpl

Centralnym elementem systemu jest makro `createTablesImpl`, które analizuje definicję parsera i generuje tabele w czasie kompilacji:

```

  val parserSymbol = Symbol.spliceOwner.owner.owner
  val parserTpe = parserSymbol.typeRef

  val ctxSymbol = parserSymbol.methodMember("ctx").head
```

Listing 3.13: Sygnatura makra createTablesImpl

Makro wykonuje następujące kroki:

1. Ekstrakcja wszystkich reguł gramatycznych z definicji parsera poprzez refleksję TASTy
2. Transformacja wzorców dopasowania na produkcje gramatyczne
3. Konstrukcja automatów LR(1) i tabel parsowania
4. Generacja tabel akcji semantycznych
5. Walidacja gramatyki i rozwiązywanie konfliktów

Ekstrakcja produkcji z wzorców

Funkcja `extractEBNF` dokonuje transformacji wzorców dopasowania na produkcje gramatyczne:

Kluczowym wyzwaniem jest zachowanie poprawności referencji do symboli przy przenoszeniu kodu akcji semantycznej z kontekstu definicji reguły do wygenerowanej tabeli akcji. Wymaga to zastosowania techniki *re-owning* symboli, realizowanej przez klasę `ReplaceRefs`.

3.2.4. Trudne problemy rozwiązane w implementacji

Problem ograniczenia rozmiaru metod JVM

Jednym z najbardziej interesujących wyzwań technicznych napotkanych podczas implementacji było ograniczenie rozmiaru metod w maszynach wirtualnych JVM. Zgodnie ze specyfikacją JVM[29], rozmiar kodu bajtowego pojedynczej metody nie może przekroczyć 65536 bajtów (64 KB). Dla złożonych gramatyk z dużą liczbą stanów i produkcji, wygenerowane tabele parsowania mogą zawierać tysiące wpisów, co przy naiwnej implementacji prowadziło do przekroczenia tego limitu.

Problem manifestował się podczas próby wyrażenia tabeli parsowania jako literału mapowego w kodzie:

```
// Ta implementacja generuje jeden żduy literal mapy'{  Map(    (0,
    Terminal("PLUS")) -> Shift(1),    (0, Terminal("NUMBER")) -> Shift(2),
      // ... ątysice kolejnych ówpisw ...    (999, Terminal("EOF")) ->
    Reduction(prod),  )}
```

Listing 3.14: Naiwna implementacja prowadząca do przekroczenia limitu

Takie podejście generuje pojedynczą, dużą metodę zawierającą wszystkie wpisy tabeli, co dla gramatyk o rozmiarze produkcyjnym skutkuje błędem kompilacji `java.lang.ClassFormatError: Code length too large`.

Rozwiązanie: Problem został rozwiązany poprzez zastosowanie techniki *fragmentacji metod*. Zamiast generować jeden duży literal mapy, każdy wpis tabeli jest dodawany w osobnej, małej metodzie pomocniczej:

```
            def avoidTooLargerMethod(): Unit = $builder += ${ Expr(entry) }
            avoidTooLargerMethod()
          }.asTerm,
        )
        .toList

```

```
7       val result = '{ $builder.result() }.asTerm
```

Listing 3.15: Rozwiązanie problemu rozmiaru metod przez fragmentację

W tym podejściu:

- Tworzymy builder mapy jako zmienną lokalną (`Map.newBuilder`)
- Każde dodanie wpisu do buildera jest opakowane w osobną metodę `avoidTooLargerMethod()`
- Metody te są wywoływane sekwencyjnie jako lista wyrażeń w bloku
- Końcowy wynik jest uzyskiwany przez wywołanie `builder.result()`

Ta technika skutecznie obchodzi limit rozmiaru metody, ponieważ każda pomocnicza metoda zawiera tylko kilka instrukcji bajtowych, niezależnie od rozmiaru całej tabeli. Dodatkowo, kompilator JIT może efektywnie zoptymalizować i zinlinować te małe metody w czasie wykonania, eliminując narzut wydajnościowy.

Rozwiązanie to ilustruje ważną lekcję w metaprogramowaniu: kod generowany przez makra musi respektować wszystkie ograniczenia platformy docelowej, które normalnie są niewidoczne dla programistów piszących kod ręcznie.

Zachowanie bezpieczeństwa typów w akcjach semantycznych

Kolejnym istotnym wyzwaniem jest zapewnienie bezpieczeństwa typów w akcjach semantycznych podczas transformacji kodu z kontekstu makra do wygenerowanych tabel. Akcje semantyczne definiowane przez użytkownika mogą odwoływać się do:

- Kontekstu parsera (`ctx`)
- Wartości z dopasowanych symboli gramatycznych
- Zewnętrznych funkcji i wartości

Problem polega na tym, że te referencje muszą zostać przepisane podczas przenoszenia kodu akcji z miejsca definicji do tabeli akcji. Funkcja `createAction` realizuje tę transformację:

Kluczowe aspekty implementacji:

1. **Parametryzacja akcji:** Akcja jest transformowana w funkcję przyjmującą kontekst (`ctx`) oraz listę dzieci w drzewie parsowania (`param`)
2. **Re-owning symboli:** Referencje do kontekstu parsera są zastępowane parametrem funkcji
3. **Ekstrakcja wartości:** Wartości z dopasowanych symboli są ekstrahowane z listy dzieci poprzez indeksowanie
4. **Rzutowanie typów:** System typów zapewnia, że ekstrakcje są bezpieczne względem typów dzięki informacji z wzorca dopasowania

Rozwiązywanie konfliktów gramatycznych

Parser LR może napotkać konflikty typu shift-reduce lub reduce-reduce podczas konstrukcji tabel parsowania. System ALPACA oferuje deklaratywny mechanizm rozwiązywania takich konfliktów poprzez relacje precedencji:

```
override val resolutions = Set(  P.ofName("times").before(Lexer.PLUS),
   P.ofName("plus").after(Lexer.TIMES),)
```

Listing 3.16: Deklaracja rozwiązań konfliktów

Implementacja wykorzystuje klasę `ConflictResolutionTable`, która podczas konstrukcji tabeli parsowania:

1. Wykrywa konflikty między akcjami dla danego stanu i symbolu
2. Konsultuje zdefiniowane przez użytkownika relacje precedencji
3. Wybiera odpowiednią akcję zgodnie z deklaracją
4. Zgłasza błąd kompilacji dla nierozwiązanych konfliktów

To podejście umożliwia wyrażenie precedencji i łączności operatorów w sposób bardziej naturalny niż tradycyjne narzędzia `%left`, `%right` i `%nonassoc` w Yacc.

3.2.5. Generacja kodu tabel

Implementacja ToExpr dla złożonych struktur

System wymaga konwersji struktur danych w czasie kompilacji (wartości) na kod (wyrażenia `Expr[T]`). Realizowane jest to poprzez implementację instancji `ToExpr` dla typów `ParseTable` i `ActionTable`.

Implementacja `ToExpr[ParseTable]` jest szczególnie interesująca, gdyż musi radzić sobie z potencjalnie dużymi tabelami (patrz 3.2.4):

```

    type BuilderTpe = mutable.Builder[
      ((state: Int, stepSymbol: parser.Symbol), Shift | Reduction),
      Map[(state: Int, stepSymbol: parser.Symbol), Shift | Reduction],
    ]

    val symbol = Symbol.newVal(
      Symbol.spliceOwner,
      Symbol.freshName("builder"),
      TypeRepr.of[BuilderTpe],
      Flags.Mutable,
      Symbol.noSymbol,
    )

    val valDef = ValDef(symbol, Some('{ Map.newBuilder: BuilderTpe
}.asTerm))

    val builder = Ref(symbol).asExprOf[BuilderTpe]

    val additions = entries
      .map(entry =>
```

```
          '{
            def avoidTooLargerMethod(): Unit = $builder += ${ Expr(entry) }
            avoidTooLargerMethod()
          }.asTerm,
        )
        .toList

      val result = '{ $builder.result() }.asTerm

      Block(valDef :: additions, result).asExprOf[ParseTable]
    }
}
```

Listing 3.17: Implementacja ToExpr dla ParseTable

Ta implementacja demonstruje zaawansowane techniki metaprogramowania:

- Tworzenie nowych symboli (`Symbol.newVal`) reprezentujących zmienne w generowanym kodzie
- Konstrukcja definicji wartości (`ValDef`) z przypisaniem początkowym
- Generacja listy wyrażeń manipulujących builderem
- Składanie wszystkiego w blok kodu (`Block`) z finalnym wynikiem

3.2.6. Podsumowanie implementacji parsera

Implementacja generatora parserów w systemie ALPACA demonstruje zaawansowane zastosowanie metaprogramowania Scali 3 do rozwiązywania rzeczywistych problemów inżynierskich. Kluczowe osiągnięcia obejmują:

- **Automatyczna konstrukcja tabel LR(1)** w czasie kompilacji eliminująca potrzebę osobnego kroku generacji kodu
- **Pełna integracja z systemem typów Scali**, zapewniająca bezpieczeństwo typów w akcjach semantycznych
- **Eleganckie obejście ograniczeń platformy JVM** poprzez inteligentną fragmentację generowanego kodu
- **Deklaratywny mechanizm rozwiązywania konfliktów** oferujący większą elastyczność niż tradycyjne narzędzia
- **Natychmiastowa walidacja gramatyk** podczas kompilacji, z czytelnymi komunikatami o błędach

Problemy napotkane i rozwiązane podczas implementacji, szczególnie ograniczenie rozmiaru metod JVM, ilustrują istotne aspekty praktycznego metaprogramowania: generowany kod musi nie tylko być poprawny funkcjonalnie, ale również respektować wszystkie techniczne ograniczenia platformy docelowej.

Rozdział 4

Algorytmika

4.1. Teoretyczne podstawy działania leksera

Lekser (analizator leksykalny) realizuje pierwszy etap przetwarzania źródła: przekształca ciąg znaków w strumień tokenów, które są „atomami" składni dla parsera. Klasyczna konstrukcja opiera się na połączeniu teorii formalnych języków i automatów skończonych.

4.1.1. Opis języka tokenów

Każda klasa tokenów jest opisana przez język regularny: zbiór słów akceptowanych przez wyrażenie regularne. Zbiór reguł tokenów tworzy sumę języków regularnych; ich unia jest również językiem regularnym, co pozwala kompilować je do jednego automatu deterministycznego.

4.1.2. Automaty skończone

Wyrażenia regularne są mechanicznie tłumaczone na NFA (np. konstrukcją Thompsona), następnie deterministyczne DFA powstaje w wyniku potęgowania i ewentualnej minimalizacji stanów. DFA konsumuje wejście znak po znaku, zachowując jednoznaczny stan aktywny i wskazując, czy aktualny prefiks odpowiada któremukolwiek tokenowi.

4.1.3. Strategia wyboru dopasowania

Lekser stosuje dwie klasyczne zasady:

- **Najdłuższe dopasowanie (maximal munch)** — dopóki DFA ma ścieżkę przejść, znak jest konsumowany; token jest emitowany dopiero po ostatnim stanie akceptującym widzianym na tej ścieżce.
- **Priorytet reguł** — gdy kilka reguł akceptuje prefiks o tej samej długości, wybierana jest reguła o najwyższym priorytecie (często określanym kolejnością definicji).

Te zasady zapewniają deterministyczność strumienia tokenów przy zachowaniu intuicyjnej semantyki wzorców.

4.1.4. Błędy leksykalne

Jeśli DFA nie ma przejścia dla bieżącego znaku, ogłasza błąd leksykalny w bieżącej pozycji.

4.2. Automaty DFA a wyrażenia regularne w Alpaca

Kanoniczna metoda budowy leksera zakłada konstrukcję deterministycznego automatu skończonego z zestawu wyrażeń regularnych, jednak w `alpaca.lexer` podejście to zostało zastąpione praktycznym rozwiązaniem opartym na bibliotecznym silniku regexów. Zamiast ręcznie kodować DFA, makro kompilacyjne łączy wszystkie wzorce operatorem alternatywy `|` w jedno wyrażenie regularne z nazwanymi grupami, co umożliwia identyfikację dopasowanej reguły poprzez pojedyncze wywołanie `findPrefixMatchOf`.

4.2.1. Zalety podejścia

- **Niższy próg wejścia** — dzięki wykorzystaniu dobrze znanego mechanizmu regex, użytkownicy DSL mogą definiować reguły leksykalne bez konieczności zrozumienia złożoności konstrukcji i optymalizacji DFA.
- **Elastyczność wzorców** — użytkownicy mogą korzystać z rozszerzeń regex (np. backreference, negative lookahead, czy conditional) których implementacja nie jest możliwa za pomocą DFA.
- **Stabilność** - Własna implementacja DFA pozwala na implementację jedynie podzbioru funkcjonalności, oraz wymaga ciągłego utrzymania i aktualizacji w miarę ewolucji języka i jego wymagań. Alpaca korzysta ze zoptymalizowanego i sprawdzonego silnika regex.
- **Spójność z platformą** - Wykorzystanie natywnego silnika regex JVM/Scali zapewnia lepszą integrację z innymi narzędziami i bibliotekami ekosystemu, co ułatwia debugowanie i rozwój.
- **Lepsza czytelność kodu** — definicje reguł leksykalnych pozostają zwięzłe i zrozumiałe, co ułatwia ich przeglądanie i modyfikację.

4.2.2. Wady i ograniczenia

- **Wydajność** — silniki regex mogą być mniej wydajne niż ręcznie zoptymalizowane DFA, zwłaszcza w przypadku bardzo dużych zestawów reguł.
- **Brak pełnej kontroli nad strategią dopasowania** — przy silniku regex trzeba dostosować się do jego wyboru prefiksu, co może prowadzić do nieoczekiwanych zachowań. Przykładem jest sytuacja, gdy do wzorca dopasują się dwie reguły różnej długości, a silnik wybierze krótszą z nich.

Podsumowując, wybór natywnego dopasowania wzorców upraszcza interfejs użytkownika, zwiększa elastyczność w kształtowaniu składni, oraz ułatwia tworzenie i utrzymanie bez znajomości szczegółów implementacyjnych automatu za cenę szybkości wykonania.

4.3. Praktyczna implementacja leksera w Alpaca

Implementacja `alpaca.lexer` łączy wygodę DSL z kodem wykonywanym w czasie kompilacji i lekki przebieg wykonania. Makro `lexer` kompiluje reguły do jednego wyrażenia regularnego z nazwanymi grupami, a następnie generuje klasę `Tokenization`, która realizuje właściwe skanowanie.

4.3.1. Przebieg tokenizacji w Alpaca

Podczas kompisalcji wszystkie wzorce są łączone operatorm alternatywy `|` w jeden regex z nazwanymi grupami, co pozwala odróżnić, która reguła dopasowała się podczas pojedynczego przebiegu `findPrefixMatchOf`.

Następnie pętla skanująca wywołuje ten regex na wejściu, wybiera dopasowany token, akumuluje lexemy i przesuwa wskaźnik wejścia, aż do wyczerpania danych.

4.3.2. Obsługa ignorowanych reguł

Alpaca pozwala oznaczać reguły jako „ignorowane”. Takie reguły są wbudowywane we wspólny wzorzec, ale ich dopasowania nie tworzą lexemów. Ujednolicony przebieg pętli upraszcza kod wykonawczy: ignorowane tokeny różnią się tylko akcją po dopasowaniu (brak emisji lexemu).

4.3.3. Kontekst i rozszerzenia

Możliwa jest stanowa analiza leksykalna poprzez trzymany w kontekście stan maszyny. Alpaca wewnętrznie definiuje mechanizm `BetweenStages`, który jest wywoływany po każdym dopasowaniu leksema i pozwala modyfikować kontekst. Domyślna implementacja zapamiętuje ostatni leksem, oraz śledzi numer linii i kolumny, jednak użytkownik może rozszerzyć tę logikę o własne zachowania (np.: weryfikację poprawności użycia nawiasów w kodzie).

4.3.4. Błędy leksykalne

Gdy regex nie znajduje prefiksu, lekser zgłasza błąd z informacją o pierwszym nieoczekiwanym znaku. Dzięki kontekstowi uzupełnionemu przez `BetweenStages` można raportować linię, kolumnę i ostatni prawidłowy lexem, co znacząco poprawia diagnostykę.

4.3.5. Strumieniowe czytanie wejścia

W celu uniknięcia nadmiernego zużycia pamięci, lekser analizuje wejście w sposób strumieniowy. Zapewnia to wykorzystanie interfejsu `CharSequence` implementowanego przez klasę `LazyReader`. W celu optymalizacji ilości operacji wejścia wyjścia pobiera ona dane z pliku w 16KB blokach (chunkach) i buforuje je lokalnie. Metoda `ensure` dba o to, aby żądana pozycja była dostępna w buforze, czytając kolejne porcje danych w razie potrzeby.

```
1  @tailrec
2  private def ensure(pos: Int): Unit =
3    if pos >= buffer.length then
```

```
4       val charsRead = reader.read(chunk)
5       if charsRead == -1 then
6       throw new IndexOutOfBoundsException(s"Position $pos is out of bounds
    for LazyReader of size $size")
7     else
8       buffer.appendAll(chunk.iterator.take(charsRead))
9       ensure(pos)
```

Listing 4.1: Implementacja metody ensure w klasie LazyReader

4.3.6. Weryfikacja wzorców

Przed wygenerowaniem skanera, makro kompilacyjne uruchamia moduł `RegexChecker`, który analizuje wzorce pod kątem pokrywania reguł. Wykrywa ono dwa typy problemów:

- **Subsumpcję** — sytuację, w której późniejszy wzorzec jest całkowicie pokryty przez wcześniejszy.
- **Pokrycie prefiksów** — sytuację, w której wzorce nakładają się na siebie częściowo, co może prowadzić do niejednoznaczności w dopasowaniu wzorca przez silnik wyrażeń regularnych.

Wykrycie jednej z powyższych zależności powoduje błąd kompilacji z czytelnym i jasnym komunikatem, dzięki czemu „martwe” tokeny są eliminowane przed uruchomieniem programu.

Bibliografia

[1] M. E. Lesk i E. Schmidt. *Lex: A lexical analyzer generator*. T. 39. Bell Laboratories Murray Hill, NJ, 1975.

[2] S. C. Johnson i in. *Yacc: Yet another compiler-compiler*. T. 32. Bell Laboratories Murray Hill, NJ, 1975.

[3] D. Beazley. *PLY (Python Lex-Yacc)*. 2005. URL: https://www.dabeaz.com/ply/ply.html (dostęp 19.03.2025).

[4] D. Beazley. *SLY (Sly Lex-Yacc)*. 2016. URL: https://sly.readthedocs.io/en/latest/sly.html (dostęp 19.03.2025).

[5] D. Beazley. *SLY Github*. URL: https://github.com/dabeaz/sly (dostęp 19.03.2025).

[6] T. Parr, P. Wells, R. Klaren, L. Craymer, J. Coker, S. Stanchfield, J. Mitchell i C. Flack. *What's ANTLR*. 2004.

[7] A. Moors, F. Piessens i M. Odersky. „Parser combinators in Scala". W: *CW Reports* (2008).

[8] *scala-parser-combinators Getting Started*. URL: https://github.com/scala/scala-parser-combinators/blob/main/docs/Getting_Started.md (dostęp 4.04.2025).

[9] J. Boyland i D. Spiewak. „Tool paper: ScalaBison recursive ascent-descent parser generator". W: *Electronic Notes in Theoretical Computer Science* 253.7 (2010).

[10] A. A. Myltsev. „Parboiled2: A macro-based approach for effective generators of parsing expressions grammars in Scala". W: *arXiv preprint arXiv:1907.03436* (2019).

[11] L. Haoyi. *sfscala.org: Li Haoyi, FastParse: Fast, Programmable, Modern Parser-Combinators in Scala*. 2015.

[12] *FastParse Getting Started*. URL: https://com-lihaoyi.github.io/fastparse/#GettingStarted (dostęp 4.04.2025).

[13] L. Haoyi. *FastParse. Fast, Modern Parser Combinators*. URL: https://www.lihaoyi.com/post/slides/FastParse.pdf (dostęp 18.04.2025).

[14] *Dropped: Scala 2 Macros. Scala 3 Reference*. URL: https://docs.scala-lang.org/scala3/reference/metaprogramming/migrating/macro-compatibility.html (dostęp 25.10.2025).

[15] *Metaprogramming. Scala 3 Reference*. URL: https://docs.scala-lang.org/scala3/reference/metaprogramming.html (dostęp 25.10.2025).

[16] N. Stucki. *Scalable Metaprogramming in Scala 3. EPFL Infoscience page*. 2024. URL: https://infoscience.epfl.ch/entities/publication/6dd02f9b-1f9b-4c9c-9748-ddf1634c1630 (dostęp 25.10.2025).

[17] N. Stucki, A. Biboudis, S. Doeraene i M. Odersky. „Semantics-preserving inlining for metaprogramming”. W: *Proceedings of the 11th ACM SIGPLAN International Symposium on Scala*. 2020. DOI: 10.1145/3426426.3428486. URL: https://dl.acm.org/doi/10.1145/3426426.3428486.

[18] N. Stucki. „Scalable Metaprogramming in Scala 3”. Rozprawa doktorska. Lausanne: EPFL, 2020.

[19] *Runtime Multi-Stage Programming. Scala 3 Reference*. URL: https://docs.scala-lang.org/scala3/reference/metaprogramming/staging.html (dostęp 25.10.2025).

[20] N. Stucki, J. Brachth”auser i M. Odersky. „A practical unification of multi-stage programming and macros”. W: *Proceedings of the 9th ACM SIGPLAN International Symposium on Scala*. 2018. DOI: 10.1145/3278122.3278139. URL: https://dl.acm.org/doi/10.1145/3278122.3278139.

[21] N. Stucki, A. Biboudis i M. Odersky. „Multi-stage programming with generative and analytical macros”. W: *Proceedings of the 12th ACM SIGPLAN International Symposium on Scala*. 2021. DOI: 10.1145/3486609.3487203. URL: https://dl.acm.org/doi/10.1145/3486609.3487203.

[22] *Reflection. Scala 3 Reference*. URL: https://docs.scala-lang.org/scala3/reference/metaprogramming/reflection.html (dostęp 25.10.2025).

[23] *Quoted Code | Macros in Scala 3*. URL: https://docs.scala-lang.org/scala3/guides/macros/quotes.html (dostęp 25.10.2025).

[24] *Macros. Scala 3 Reference*. URL: https://docs.scala-lang.org/scala3/reference/metaprogramming/macros.html (dostęp 25.10.2025).

[25] *Scala 3 Macros*. URL: https://docs.scala-lang.org/scala3/guides/macros/macros.html (dostęp 25.10.2025).

[26] *Reflection | Macros in Scala 3*. URL: https://docs.scala-lang.org/scala3/guides/macros/reflection.html (dostęp 25.10.2025).

[27] *Selectable | Macros in Scala 3*. URL: https://docs.scala-lang.org/scala3/reference/changed-features/structural-types.html (dostęp 27.11.2025).

[28] *Computed Field Names | Macros in Scala 3*. URL: https://docs.scala-lang.org/scala3/reference/other-new-features/named-tuples.html#:~:text=Computed%20Field%20Names (dostęp 27.11.2025).

[29] T. Lindholm, F. Yellin, G. Bracha i A. Buckley. *The Java Virtual Machine Specification, Java SE 8 Edition*. Java SE 8. Specyfikacja JVM definiuje limit rozmiaru kodu bajtowego metody na 65536 bajtów. Addison-Wesley Professional, 2014.

Spis rysunków

Spis tabel

Spis algorytmów

Spis listingów